

ЗБАГАЧЕННЯ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ ДЛЯ ХВОРИХ НА ДІАБЕТ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ІНГРЕДІЄНТАМИ

Дробот В.І., доктор технічних наук, Місечко Н.О., аспірант, Бондаренко Ю.В.,
кандидат технічних наук

Національний університет харчових технологій

Приходько Ю.С.

Інститут продовольчих ресурсів НААН України

Обґрунтовано використання пшеничних висівок, сухої пшеничної клейковини, соєвої олії, йодованої солі поряд з фруктозою та композицією фруктози і лактулози в технології виробів для хворих на діабет.

Ключові слова: діабетичні продукти, функціональні інгредієнти, технологічний процес, якість виробів.

Вступ

За даними комітету експертів ВООЗ хворим на цукровий діабет необхідні продукти з низьким вмістом легкозасвоюваних вуглеводів, тобто такі, що містять інгредієнти з низьким глікемічним індексом, і перш за все вироби без цукру або зі зменшеним вмістом цукру.

Поряд з цим нагальним є збагачення цих виробів фізіологічно-функціональними інгредієнтами, що впливають на фізіологічні процеси в організмі, пов'язані з накопиченням глюкози в крові та інтенсивністю виділення інсуліну, підвищують імунітет організму до супутніх захворювань.

Хлібобулочні вироби мають високий глікемічний індекс, обумовлений наявністю у цих виробах легкозасвоюваних вуглеводів, значної кількості крохмалю.

Зниження глікемічного індексу цукру не можливо досягти лише заміною цукру цукрозаміниками. Тому є потреба поряд з заміною цукру збагачувати хліб функціональними інгредієнтами з низьким глікемічним індексом та високою фізіологічною активністю.

Сьогодні для збагачення харчових продуктів рекомендовано використовувати традиційні інгредієнти, що мають встановлені нормативи показників якості, і не потребують додаткового оцінювання безпеки їх застосування [1].

Під час проведення досліджень також були враховані сучасні уявлення про склад харчових продуктів для хворих на цукровий діабет, фізіологічні й технологічні властивості сировини, медико-біологічні рекомендації щодо її застосування та технологічні аспекти, що забезпечують якість виробів [2].

Матеріали і методи

В наших дослідженнях з метою збагачення виробів функціональними інгредієнтами поряд з фруктозою і лактулозою (якими замінювали в рецептурі цукор), використовували пшеничні висівки, суху пшеничну клейковину, сіль кухонну йодовану.

Моносахарид фруктоза солодший за сахарозу в 1,5-1,7 рази, для засвоювання не потребує інсуліну, помітно не впливає на рівень цукру в крові. Глікемічний індекс фруктози 20, тоді як сахарози – 60.

Дисахарид лактулоза має солодкість 0,6 по відношенню до солодкості цукру. Поряд з цим лактулоза визнана у світі потужним пребіотиком «біфідус фактором № 1».

Пшеничні висівки (ПВ) є ефективним джерелом харчових волокон (ХВ). Відомо, що в харчуванні хворих на цукровий діабет ХВ завдяки своїм властивостям уповільнювати всмоктування глюкози в кишковому тракті гальмують гідроліз вуглеводів, нормалізують рівень глюкози в крові, суттєво впливають на секрецію гормонів інсуліну [3].

Поряд з цим ХВ проявляють пребіотичну дію в організмі людини, сприяють розвитку корисних бактерій та бактеріальному синтезу вітамінів групи В і РР, знижують енергетичну цінність продукту.

Пшеничні висівки окрім ХВ містять 15 – 20 % білка з високим вмістом незамінних амінокислот – триптофану, треоніну, цистину. В їх складі є арабіноксилан, що має здатність підвищувати протипухлинний імунітет організму.

Під час проведення досліджень використовували ПВ виробництва ПАТ «Луганськмлин» з вмістом білка 15,3 %, вуглеводів – 26 %, клітковини – 16,9 %.

Суша пшенична клейковина (СПК) поряд зі збагаченням хліба білком (містить білка 78 – 82 % на СР), покращує СМВ тіста, оскільки приймає участь у формуванні клейковинного каркасу, в її складі міститься незначна кількість крохмалю 8 - 10%.

Як носій ненасичених жирних кислот (ω -3 та ω -6) використовували соєву олію. В соєвій олії холодного пресування співвідношення ω -3 та ω -6 жирних кислот, складає 1:10, що за рекомендаціями РАМН визнано оптимальним. В соняшниковій олії, це співвідношення складає 1:695 [4]. Доцільність використання рослинної олії обумовлена також її позитивним впливом на структурно-механічні властивості тіста, внаслідок утворення жирними кислотами комплексів з білком та крохмалем.

Йодовану сіль використовували для збагачення виробів йодом. За даними НДУХП Росії йод цієї солі у хлібі зберігається на 80 – 82 % завдяки чому в 100 грамах виробів вміст йоду складає не менше 45мкг [5].

Запропонований склад сировини в рецептурі діабетичних виробів має забезпечити зменшення глікемічного індексу і збагачення їх фізіологічно-функціональними інгредієнтами.

В дослідях використовували пшеничне борошно першого сорту. Готували зразки тіста з 4 % до маси борошна фруктози (контроль 1), з 4 % фруктози та заміною 10, 15, 20 % борошна пшеничними висівками та 4 % клейковини (зразки 1, 2, 3), а також з сумішшю фруктози і лактулози по 3 % кожної до маси борошна (контроль 2) та заміною пшеничного борошна висівками і сухою клейковиною в такій же кількості як в зразках 1, 2, 3 (зразки 4, 5, 6).

В контрольні та дослідні зразки тіста вносили соєву олію 3 % до маси борошна та йодовану сіль – 1,5 % до маси борошна.

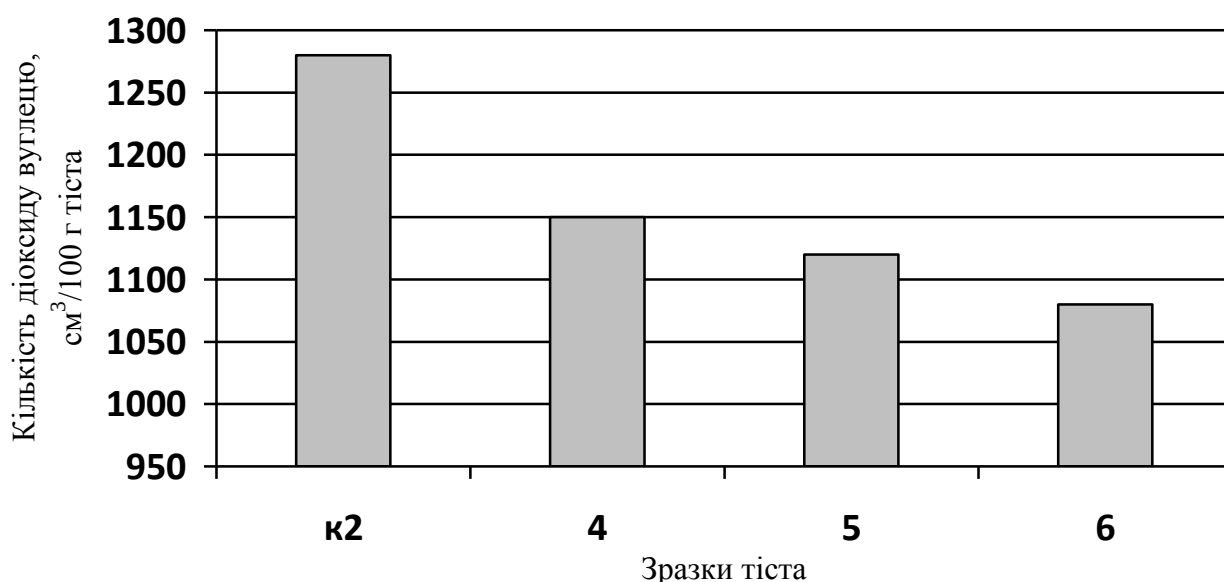
Тісто готували безопарним способом, замішували в лабораторній тістомісильній машині ЛТ – 900. В зразках з ПВ і СПК тривалість замішування подовжували до 20 хвилин.

Зважаючи на високу водопоглинальну здатність ПВ при заміні ними 10 і 15% борошна вологість тіста підвищували на 1 % проти вологості контрольного зразка, а при заміні 20% - на 2 %.

Результати досліджень та їх обговорення

Встановлено, що при заміні частини борошна ПВ і СПК початкова і кінцева кислотність тіста підвищується на 0,2 – 0,3 град, що пов'язано з більш високою (майже в 2 рази) кислотністю ПВ порівняно з борошном.

Інтенсивність бродіння тіста з ПВ і СПК знижується, про це свідчить зменшення виділення CO_2 за період бродіння тіста та вистоювання тістових заготовок (рис 1).

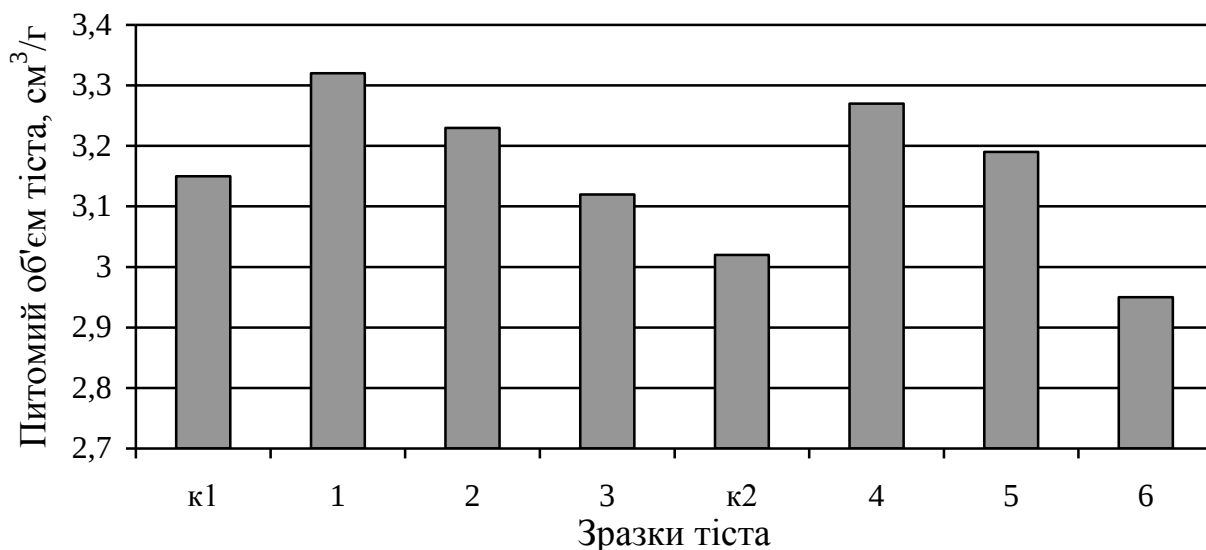

Рис. 1 Кількість виділеного вуглекислого газу за період бродіння тіста і вистоювання тістових заготовок

Тривалість вистоювання цих зразків подовжується порівняно з контрольними зразками на 5 – 15 хв і тим більше чим більше внесено ХВ. Це пояснюється зміною складу поживного середовища для дріжджової мікрофлори в рідкій фазі тіста в присутності ПВ.

Проте не зважаючи на деяке зниження газоутворення, питомий об'єм зразків з ПВ і СПК збільшується (рис.2). Це можна пояснити кращою еластичністю тіста

внаслідок утворення комплексів біополімерами рецептурних складових. Певну позитивну роль в цьому відіграють ненасичені жирні кислоти соєвої олії, але основну роль в покращенні еластичності тіста відіграє наявність в тісті СПК, протеїни якої адсорбуються на гранулах крохмалю та клітковини, що сприяє покращенню еластичності тіста, здатності його утримувати діоксид вуглецю.

Рис. 2 Питомий об'єм тіста

Слід відмітити, що зі збільшенням внесення ПВ з 10 до 20 % різниця в показниках як газотворення так і питомого об'єму тіста контрольного і дослідних зразків зменшується. Очевидно внаслідок зменшення пружності клейковинного каркасу тіста з підвищенням вмісту ПВ, що знижує газотримувальну здатність тіста.

Ця закономірність спостерігається і при аналізі впливу ПВ, СПК на питомий об'єм, формостійкість і пористість готових виробів (табл. 1). Так при заміні 10 % борошна ПВ в тісті з фруктозою питомий об'єм хліба збільшується на 5 %, з фруктозою та лактулозою на 4,2 %, тоді як при заміні 15 % борошна ПВ відповідно на 2,6 і 2,2 %, а при заміні 20 % був ідентичний контролю. Більш інтенсивне забарвлення скоринки мали зразки, в яких частина борошна замінена ПВ та СПК. Очевидно внаслідок збільшення вмісту білків, що приймають участь у реакції меланоїдиноутворення. В дослідних зразках 1,2 та 4,5, як і в контрольному

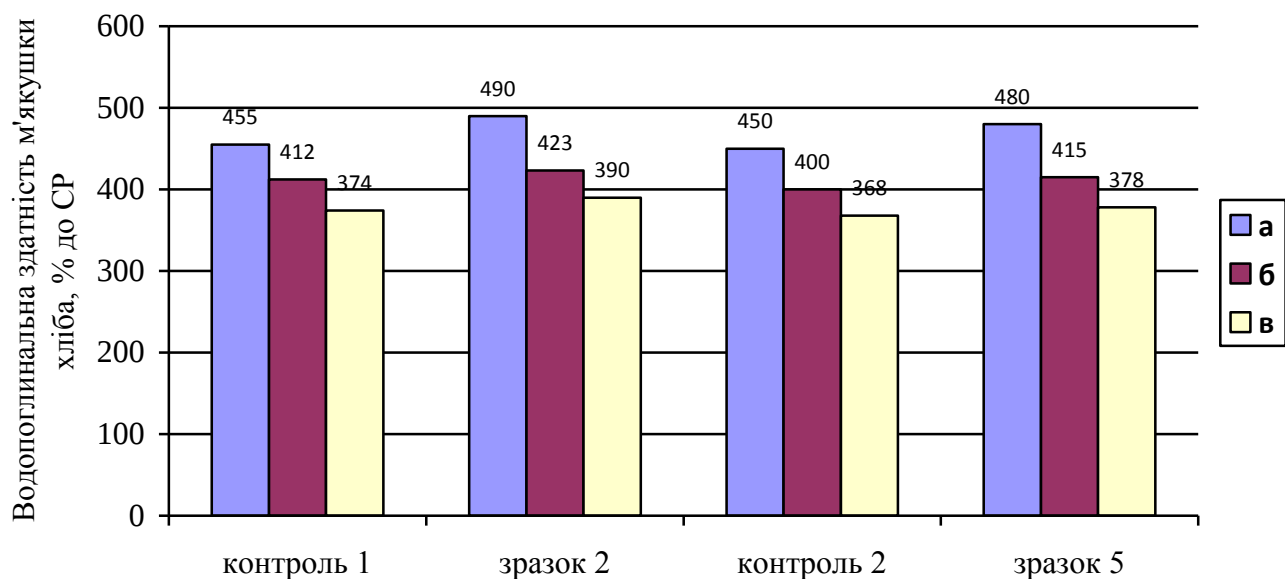
м'якушка хліба була добре розпушена, мала тонкостінну середню за розмірами пористість.

Таблиця1

Показники якості виробів

Показники якості	Контроль 1	Зразки			Контроль 2	Зразки		
		1	2	3		4	5	6
Питомий об'єм, см³/г	3,42	3,55	3,51	3,36	3,38	3,47	3,43	3,29
Пористість, %	78	80	79	77	76	78	77	75
Формостійкість, Н/Д	0,36	0,40	0,39	0,34	0,35	0,38	0,37	0,34
Кислотність, град	2,2	2,4	2,4	2,6	2,2	2,4	2,4	2,5
Стан поверхні та забарвлення	гладка, без тріщин та підривів							
	золотиста	золотисто - коричнева						
Стан м'якушки	еластична							
Смак і аромат	притаманний хлібобулочним виробам							
Деформація м'якушки								
через 4 год	85	93	90	84	81	85	83	79
через 24 год	66	75	73	65	62	70	66	61
Збереження свіжості, %	75	80	78	77	76	82	79	77

Проте деформація м'якушки зменшувалася зі збільшенням вмісту ХВ, очевидно внаслідок ущільнення клейковинного каркасу клітковиною ПВ та СПК. Однак зразки з ПВ краще зберігали свіжість, як через 24 год так і 48 год, очевидно внаслідок високої водо поглинальної здатності висівок, СПК та вмісту соєвої олії. Це підтверджено отриманими даними, що характеризують динаміку змін гідрофільних властивостей досліджуваних зразків хліба при зберіганні (рис. 3).

а – через 3 год; б – через 24 год; в – через 48 год

Рис. 3 Водопоглинальна здатність м'якушки хліба

Таким чином кращими за показниками якості були вироби з цукрозамінниками в рецептурі яких 10 – 15 % пшеничного борошна було замінено ПВ в поєднанні з СПК і соєвою олією. При заміні ПВ 20 % борошна якість виробів погіршувалась.

Результати досліджень стали підґрунтям для розроблення рецептур та технологічних інструкцій на вироби з фруктозою та композицією фруктози і лактулози, збагачені харчовими волокнами ПВ, білком СПК, ω -3 і ω -6 жирними кислотами соєвої олії та йодом йодованої солі.

Розрахунки показали, що ці вироби мають показник глікемічності на 12,3 і 11,6 % відповідно менший, ніж вироби тільки з фруктозою або фруктозою та лактулозою, і можуть бути рекомендовані хворим на діабет, а також споживачам, що слідкують за своїм здоров'ям.

Висновок

Проведеними дослідженнями доведена доцільність збагачення виробів з цукрозамінниками ПВ, СПК, соєвою олією, йодованою сіллю, що містять функціональні інгредієнти, які покращують спектр фізіологічних властивостей цих виробів.

Література

1. Гуліч М.Н. Сучасні підходи та гігієнічна оцінка функціональних продуктів харчування / М.П. Гуліч // СЕС – профілактична медицина. – 2005 - №1- с.54 – 55.
2. Шмалько Н.А. Применение структурного анализа для формализации технологического процесса производства хлебобулочных изделий // Хлібопекарська і кондитерська промисловість України. – 2012 - № 9 – с. 41 – 43...
3. Удинцев С. Поговорим снова о клетчатке в хлебе – замечательном естественном сорбенте / С. Удинцев // Хлібопекарська і кондитерська промисловість України. – 2013-№ 1(98) – с. 18 – 21.
4. Шеманская Е.И., Осейко Н.И. Фосфолипидные жировые продукты функционального назначения / Е.И. Шеманская, Н.И. Осейко // Харчова наука і технологія. – 2010 - №1 (12) – с.28 – 30.
5. Йодированная соль в производстве хлебобулочных изделий // Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ). – 2010. – с.48.